

Узвышанскія паэмы Язэпа Пушчы: філасофскі і эстэтычны змест

Самай яркай старонкай літаратурнай спадчыны Язэпа Пушчы сталі творы, напісаныя ў рэчышчы літаратурна-мастацкага аб'яднання "Узвышша", адным з заснавальнікаў і актыўных удзельнікаў якога з'яўляўся паэт. Як заўважае былы ўзвышанец Ант. Адамовіч, у той час, як маладнякоўцы абмяжоўваліся выкананнем палітычных дырэктыў, неслі "палітычную асвету" ўніз да мас, члены новага аб'яднання імкнуліся да творчых вышыняў. Адчуванне неадпаведнасці савецкага жыцця паслярэвалюцыйным спадзяванням, падмены сапраўдных духоўных каштоўнасцей псеўдадухоўнасцю выявілася ў творах многіх паэтаў і пісьменнікаў "Узвышша". У паэзіі Я. Пушчы другой паловы 20-х гадоў юнацкі аптымізм саступае месца глыбокаму філасофскаму роздуму, жывапісальнасць выцясняецца рэфлексійнасцю, жаданнем зразумець свет і сябе ў свеце.

Менавіта ў гэты час Язэп Пушча актыўна звяртаецца да жанру паэмы Паэмы "Песня вайны" (1927 – 1928), "Цень Консула" (1928), "Крывавы год" (1930), "Сады вятроў" (1930), першыя тры з якіх задумваліся як часткі вялікай лірычнай трылогіі, па сваіх мастацкіх вартасцях, узроўню філасофска-эстэтычнага асэнсавання рэчаіснасці не раўназначныя. Аднак у кожнай з іх "выказваецца пратэст супраць несвабоды як крэда дзейнасці, умовы і спосабу жыцця чалавека, а тым больш – мастака" (М. Мічальчук).

У паэме "Песня вайны" несвабода паўстае ў выглядзе бязлітаснага ваеннага ліхалецця. Пушча не імкнецца проста паказаць жахі вайны, ён узнімае адвечную праблему супрацьстаяння Жыцця і Смерці, якія ўвесь час змагаюцца ў творы. І, здаецца, знішчальная сіла смерці-вайны непераможная...

Вайна і раз'юшаная навалніца – стыхія ад якіх ніяк не схавацца чалавеку:

*Грозныя сілы – дзве дзікіх стыхіі
Крышаць, руйнуюць жыцця цытадэль.*

Спуштаецца вайной прырода, спуштаюцца людзі і іх душы: "зоры не свецяць, а ў распачы ныюць", "прастор усю зялёны свой знасіў", дрэвы абсмаліла ненажэрнае полымя буры-вайны; брат хавае родную сястру, "скапаны на магільны ўсе шляхі", "усюды й скрозь панурыя крыжы".

У імя чаго такія ахвяры? Паэт неаднаразова дае зразумець непатрэбнасць гэтай вайны нікому і, у першую чаргу, беларусам. Пушча размяжоўвае паняцці "Расія", "імперыя" і "Маці-Краіна", "Радзіма". Яшчэ больш балюча ўсведамляць, што беларусы пакутуюць з-за вяроднай, па сутнасці чужой ім дзяржавы. Братазбойчай лічыць імперыялістычную вайну Я. Пушча:

*Мне сорамна неяк сягоння
І горка, пакутна ў душы.
Пакорна ішоў у агонь я
І брата за горла душыў.*

Як і персанаж апавядання М. Гарэцкага "Рускі", забівае герой паэмы не ворага, а брата-славяніна, які вымушаны ваяваць на супрацьлеглым баку. У гэтым – невымерная трагедыя народаў, што з-за чужых, незразумелых ім імперскіх амбіцый знішчаюць адзін аднаго.

Аўтар звяртае ўвагу не толькі на жорсткасць, пачварнасць вайны ў "сырых акопах", ён узнімае балючую для Беларусі праблему бежанства, пастаўленую яшчэ раней М. Гарэцкім у апавяданні "Літоўскі хутарок", драматыч. абразку "Жартаўлівы Пісарэвіч". Я. Пушча не хоча і не можа прымірыцца з тым, пгго простыя сяляне, якім наканавана сеяць, жаць, пячы хлеб, вымушаны пакідаць свае гнёзды, жабракамі бадзяцца па свеце.

Яшчэ больш трагічна тое, што не толькі ад ворагаў Расійскай імперыі церпяць здзекі людзі. Паэт спрабуе зазірнуць у душы тых, што бачаць, як "дачок казакі гвалцяць, а жонак смерць бярэ", і не могуць абараніць, захінуць ад ліхалецця сваіх родных. Адвечная расійская праблема безадказнасці, якая вельмі часта прыводзіць да неабарачальнага выніку, узмацняе трагізм сітуацыі, у якой апынуліся жыхары прыфрантавых вёсак: ці можна апраўдаць недарэчную гібель многіх сялян ад гарэлкі, спушчанай з бровараў у рэкі, каб "ацвярозіць" імперыю? І каму справа да патручаных такой вадой статкаў жывёлы і безлічыдохлай рыбы, калі нават чалавечае жыццё нічога не вартае?

Але не для ўсіх вайна– трагедыя. Ёсць і такія, хто з сатанінскай усмешкай на вуснах наладжвае ў час усеагульнай горычы і смерці пір, балое ў час чумы. Прадажныя жанчыны, "п'яныя пары", "вясёлы садом", падзенне нораваў, духоўная смерць і спусташэнне– ці не страшней гэта за смерць фізічную? Як увасабленне ўсіх гэтых заганаў паўстае вобраз залітага "хцівым бляскам" горада– сімвала цывілізацыі. Цывілізацыя, прагрэс спараджаюць вайну. Як і Ул. Маякоўскі, Пушча не прымае гэтае "адище горада", яго пачварнага аскалу, дзе, здаецца, назаўсёды асталаявалася цемра.

У час бязмежнай чалавечай бяды горад весяліцца, слухае гары, "свяцейшай награды чыны", тыя, хто пасылае салдат на смерць, купаюцца ў "чадзе раз'ятраных оргій". "Героі сусветнай вайны" банкетуюць, калі знішчаюцца цэлыя народы, калі пакутуе родная зямля. Дзеці "ўдавы-Беларусі", плачуць над чорнымі трунамі свых каханых, бацькоў, мужоў, братоў, жонак, сяспёр. У чорныя, ліхія дні, як да роднай маці, даражэй і бліжэй за якую няма нікога ў свеце, гучыць зварот да Айчыны, шляхі якой забыталіся ў змроку вайны:

Краіна-Матуля мая!..

Ў бяспамяці нехта ўзвысе.

Дакуль жа сусевам рычель?

Дакуль жа быць краем забраным?

У пазбаўленага зямлі і волі, правоў на сваю Айчыну народа Беларусі ўсе ж цяжка адабраць яго душу. Хоць дух беларусаў "зямлёй кантужан", але паэт верыць у яго адраджэнне.

Праблема духу – яшчэ адна з вядучых у "Песні вайны", як і ва ўсёй узвышанскай творчасці Язэпа Пушчы. Вобраз спакутаванага духу, ачарсцвелагай душы яшчэ больш завострана выяўляецца ў паэме. Вайна – той разбуральны час, калі чалавечую "душу у трупярню нясуць" і "дух чалавечы змарыўся", стаў бяссільным у супраціўленні злу. Заспакаення шукаюць людзі і на вайне: "*Душу маю чым мне залатаць у гэты ачумлены дзень?*" – ускліскае герой паэмы Іскрыніч. Спакой зраненай душы, аднаўленне вольнага духу можа даць чалавеку толькі надзея на сустрэчу з Добром, Прыгажосцю, Чысцінёй. Увасабленнем гэтых дабрачыннасцей ў паэме выступае абагульнена-сімвалічны, шматзначны вобраз Марыі, на стварэнне якога аўтара натхніла "дзяўчынка-прыгажуня", што прадавала астры на адной з мінскіх вуліц. Прыгажосць, чысціня, незаплямленасць душы яднае Марыю з Мадоннамі Рафаэля і Багдановіча. Вобраз Мадонны Пушча лічыў ідэалам, узорам найвышэйшай дасканаласці. Марыя ў "Песні вайны" становіцца выражэннем эстэтычнай пазіцыі аўтара, якая выяўляецца ва ўзвядзенні прыгажосці ў абсалют, пакланенні ёй. Такое разуменне прыгажосці адпавядае аднаму з канцэптэуальных прынцыпаў аб'яднання "Узвышша": увага да эстэтычных праблем, да пытанняў мастацкага пазнання свету. Таму спрэчнай уяўляецца думка некаторых даследчыкаў, якія звязваюць гэты вобраз з інтымнай лініяй у творы і бачаць у ім толькі каханую паэта Іскрыніча.

Упершыню мы сустракаем Марыю сярод "удушлівага дыму" разрухі першай сусветнай вайны. Дзяўчына аплаквае на "свежым кургане" нядаўна забітых воінаў, смуткуе па іх марна загубленым жыцці. Дабрыня, спагадлівасць, міласэрнасць дзяўчыны яднаюць

яе з біблейскай Дзевай Марыяй: "погляд Марыі ласкавы такі". Але шлях герайні хутчэй нагадвае цяжкі шлях Ісуса Хрыста: яе таксама не прымае натоўп, які Марыя ўспрымае як сясер і братаў, яе "страчаюць з агіднаю злосцю", перад ёй зачыняюцца ўсе дзверы. Людскі натоўп, здаецца, зараз запатрабуе ўкрыжаваць дзяўчыну, як запатрабаваў распяцця Хрыста:

*Прымелі каб толькі, парвалі б кускамі...
Учора таксама і сёння таксама
Слова прыветнага ёй не пачуць.*

Ні ўчора, ні сёння не зразуметая, адрынутая людзьмі крочыць Марыя. Але аўтар пакідае надзею на заўтрашні дзень. Ён верыць, што прыйдзе час, калі "прадаўцы-юды" адступяцца ад сумленнай і чыстай Марыі, знешні выгляд якой цалкам адпавядае ўяўленням пра этнатып беларусаў: "блакітныя вочы, ільняныя косы, пульс амывае пунсовая кроў", і апранута яна ў "нязвычайныя строі" – нацыянальнае адзенне беларусаў.

Нацыянальную сімвалічнасць маюць і кветкі, якія прадае Марыя: "белыя астры і ружы крывы". Гэтыя кветкі – кроў і слёзы дзяцей Маці-Беларусі, якіх паклала ў свежыя магілы ваенная навала.

Марыя – гэта яшчэ і Муза, якая натхняе творцу нават у той час, калі "нядоля ўсім голавы гне", а на людскія жыцці палюе вайна. Праблема мастака і мастацтва выражаецца ў "Песні вайны" праз гэты вобраз. У час "дзікай жудасці" вайны сапраўдны творца складае гімн Чысціні, Прыгажосці, Дабрыні, увасабленнем якіх і выступае Марыя:

*А мне ў агідны і крываваы дзень
Марыі песні суджана дарыць.*

Гэтае накіраванне – складаць Марыі песні – ажыццяўляе ў творы паэт Іскрыніч. Але не ўсе творцы, аднойчы прысягнуўшы свайму музе, выконваюць сваё прызначэнне. Адумацца тых, хто "стаў чужым заікам", просіць Іскрыніч, а разам з ім і Пушча. Побач з вершамі "Прыяцелям-паэтам", "Песня юнацтву", "Лісты да сабакі" і інш. твор працягвае палеміку Я. Пушчы з афіцыйнымі паэтамі-славаходамі, якія аддана пяюць гімны сучаснасці, не заглябляючыся ў сутнасць праблем рэчаіснасці. Несвабода ў думках, словах, хваласпевы па заказу таксама недапушчальныя, на думку Пушчы, як вайна і смерць.

У ахвяру вайне палітычнага звычаяна прыносяць самых лепшых і таленавітых сваіх прадстаўнікоў. У франтавых акопах гіне Іскрыніч. Кампазітар Руцэрн і мастак Антокаль забываюць клятву, якую разам з Іскрынічам давалі Марыі. У кантэксте савецкай рэчаіснасці канца 20-х гадоў такое адступніцтва ад прынцыпаў сумленнасці і аб'ектыўнасці ў ацэнцы падзей мастакамі было масавай з'явай.

Марыя ў паэме – гэта яшчэ і Каханая. Паэт стварае сваю "Песню песень" у яе гонар. Я. Пушча па-майстэрску карыстаецца разнастайнымі вершаванымі паэмамі, чаргуе розныя па рытміка-інтанацыйнай будове часткі паэмы, дае слова самім героям, трагічную, напружаную танальнасць змяняе на ўзнёсла-ўрачыстую:

*Гэткія бровы! А вочы!..
Зналі паэты прыгожых, –
Славіў па-своему кожны.*

Па-свойму славіў Дантэ Беатрычэ, Петрарка – Лауру, Шэкспір – смуглявую пані, па-свойму спявае гімн любові ў вобразе Марыі Я. Пушча.

Менавіта з Марыяй звязваецца ў творы, прасякнутым моцным трагічным пафасам, трывалая, непахісная вера ў адраджэнне Прыгажосці і Жыцця, якія перамогуць пачварнасць і смерць, што прынесла вайна:

Шэрань спадае, радзее;

*Ў сэрцы квітнеюць надзеі,
З імі не знаеш трывогі,
Узносішся духам убогім.*

Па сіле гучання, па ўзроўні асваення беларускім аўтарам антыюаеннай тэмы паэму "Песня вайны" па праву можна паставіць побач з такімі шэдэўрамі сусветнай літаратуры, як "На Заходнім фронце без перамен" Э.-М. Рэмарка, "Дом без гаспадара" Г. Бёля, "Матухна Кураж і яе дзеці" Б. Брэхта. Хоць "Песня вайны" і мае часавую прывязку (1914 – 1915 гг.), твор гэты з'яўляецца не толькі асуджэннем імперыялістычнай вайны, але і справядлівым жорсткім прысудам вайне ўвогуле, яе антыгуманнай, чалавеканенавіснай сутнасці.

Другая паэма "Цень Консула" (упершыню надрукавана пад назвай "Песня акупацыі") па сваёй мастацкай значнасці не ўступае "Песні вайны". "Цень Консула" – паэма-прароцтва. Дзеянне ў творы пазначана 1918 годам і тэматычна прывесчана акупацыі Беларусі кайзераўскімі войскамі, аднак гэтая часавая прывязка вельмі ўмоўная. Так, напрыклад, цікавае ў прэсе стваральнікаў "свольных песень", пасяджэнні таямнічых нарад, масавыя расстрэлы – гэта, бясспрэчна, рэаліі таталітарнай савецкай дзяржавы, а не акупіраваны Мінск 1918 года. У паэме паяднаны некалькі перыядаў чалавечай гісторыі: Старажытны Рым (імя Консула – Юлій, а менавіта пры імператары Юліі Цэзары рымская тыранія пачала набіраць размах), кайзераўская акупацыя Мінска, савецкая таталітарная рэчаіснасць. Але ёсць нешта такое, што яднае гэты розныя гістарычныя эпохі: усе яны былі эпохамі падаўлення свабоды асобы ўсемагутнай Палітыкай, якая

*Часамі, каб мэты свае дасягнуць,
Ужывае яна найпаўлічшыя сродкі:
Душу вырывае з сэрца агню,
Атруты падносіць на брудным ісподку.*

Праблема палітычнай улады, што кантралюе ўсе сферы жыцця, не грэбуючы ніякімі сродкамі, – асноўная ў творы. Гаводле слоў І. Багдановіч, "паэмай "Цень Консула" Я. Пушча выносіў свой паэтычны прысуд тагачаснай таталітарнай сістэме партыйнага кіраўніцтва, што душыла ўсе парасткі жывога нацыянальнага жыцця ў краіне".

Я. Пушча стварае вобраз дзяржавы-турмы "па апошняй канструкцыі турм", у якой знішчаюцца нацыянальныя багаці, выкараняецца мова продкаў, пануюць падазронасць і страх, даносы адзін на аднаго...

Падзеі ў паэме адбываюцца зімой, калі ўсё жывое адмірае, знаходзіцца ў стане сну, смерці. Завяя, верная служка зімы, прынесла "пражорныя плоймы" "белай молі" – чужынцаў, пгто абляпілі ўсё цела Беларусі.

Цень Консула (Юлій Атэра) і ягоныя хаўруснікі Лейтэнант і Журналіст – цэнтральныя вобразы паэмы. Палітыку, замешаную на хітрасці, падманах, злачынствах і крыві, сімвалізуе Цень Консула, які "мускуліць "помсты танго" – ніколі не даруе тым, хто ў нечым правініўся перад уладай. Заўсёды побач з ім Цень Лейтэнанта – увасабленне ваенных сіл, што вартуюць антыгуманныя палітычныя інтарэсы. Сімвалам прадажніцкай, купленай прэсы паўстае вобраз журналіста Валасеня, "юнага прапара" палітыкі, які нястомна вядзе "абстрэлы" нязгодных у газетах, з прыемнасцю "падстаўляе нагу" тым, хто не хоча скарыцца. Іуда Валасень тым больш злачынца, што ён, у адрозненне ад Консула, "тубылец" – нарадзіўся і вырас на беларускай зямлі. Але менавіта такія маргіналы, "Иваны, не помнящие родства", найбольш аддана служаць сваім гаспадарам, каб адкаснуцца, адрачыся ад сваіх каранёў, свайго мінулага.

Сімвалічным бачыцца танец Ценяў Консула, Лейтэнанта і Журналіста на руінах замчышча – разрабаванага краю. Гэтае "помсты танго" – своеасаблівы "маніфест" палітыкі

і яе паслугачоў: знявага святыняў, ганьбаванне "магільных курганаў" – сведкаў некалі слаўнай і вольнай мінуўшчыны.

Франц Кафка, як і Я. Пушча, валодаючы дарам літаратурнага прадбачання, яшчэ ў 1919 годзе прадракаў у прытчы "У папраўчай калоніі" з'яўленне таталітарнага рэжыму – машыны, якая кроў і смерцямі "перавыхоўвае" тых, хто адступіўся ад адзінай "правільнай" лініі. "Перавыхаванне" гэтае адбываецца без суда і следства. Без суда і следства на вечнае выгнанне, доўгія гады знясільваючай працы ў лагерах, на фізічнае знішчэнне асуджаліся мільёны ахвяр сталінізму асобай "тройкай" АДПУ, якая безапеляцыйна вяршыла чалавечыя лёсы. А. Салжаніцын у прысудзе таталітарнай сістэме "Архіпелагу ГУЛАГу" падрабязна апіша гісторыю ўзнікнення і "сталення" гэтых таямнічых і ўсюдыісных "троек". У 1928 годзе, калі сістэма толькі набірала моц і гіганцкі размах, прарочы зрок Язэпа Пушчы ўбачыў тыя пасяджэнні злавесных "троек", якія праіснуюць аж да 1953 года:

*"Нарада траіх", пратакол № 5, –
Яго не забудуць у нашай краіне, –
Па ім павялі на Галгофу караць
Ад маткі гаротнай апошняга сына.*

Беларусь, як і ў "Песні вайны", паўстае ў вобразе Магулі. што ў слязах аддае апошняе вітанне пакаранаму сыну. Такія сыны беларускай зямлі, як Батура, герой паэмы, што адкрыта ўзняліся супраць дзяржавы-турмы, на думку Консула, Лейтэнанта і Журналіста, не маюць права жыць.

Тэма паэта і паэзіі таксама моцна гучыць ў творы. Перад аўтарам паўстае дылема: спяваць песню гармоніі, якую з каранем імкнення вырваць улада, ці стаць шэраговым саноўнікам зпалітызаванай творчасці, зменіць душою, але знайсці падтрымку ў "дзяржаўных людзей", здабыць "дробную, пізэрную" славу. Язэп Пушча стаіць на баку праўды і справядлівасці, прымае толькі такое мастацтва, якое суіснуе ў гармоніі з сумленнем і душэўнай чысцінёй. У гэтым – эстэтычнае і маральна-эстэтычнае крэда Я. Пушчы, у гэтым – яго патрабаванне да мастацтва, якое павінна быць свабодным.

Паэма "Крывавы год" (першапачатковая назва "Крывавы плакат") па мастацка-эстэтычных якасцях у многім уступае дзвюм папярэднім. Калі ў "Песні вайны" і "Цені Консула" аўтар узнімаецца да філасофскага асэнсавання рэчаіснасці, творы насычаны сімвалічнай, шматзначнай, глыбокай вобразнасцю, то "Крывавы год" носіць лозунгава-дэкларатыўны, публіцыстычны характар.

Прысвечаны памяці беларускіх партызанаў Плашчынскіх, твор узнаўляе падзеі 1920-га – "жахлівага года", года "крыві і слёз", калі над Беларуссю "навісла хмара чорных дзён": па вёсках ішлі польскія карныя экспедыцыі.

У полі зроку аўтара – агітацыйная дзейнасць падпольных камітэтаў, беларускіх партызанаў, якія ўпэўнены ў сваёй пераможнай сіле: *"Гісторыю сваю мы творым, // і нам засвецяць // над вякамі зоры!"*. І вобразы партызанаў, і вобразы польскіх уланаў і паноў-прыгнятальнікаў пададзены схематычна. Пры іх абмалёўцы аўтар абмяжоўваецца "перакідваннем" рэплікамі-грозьбамі і заклікамі, голай прапагандай будучых перамог абодвух лагераў.

Скразны ў паэме – вобраз крыві. Працягваючы традыцыі "Прысягі над крывавымі разорамі" Цёткі, Я. Пушча стварае малюнак "абрабаванага краю", жыхары якога, пакрытыя крывавымі ранами, плачуць крывавымі слязьмі, дзе разыходзяцца крывавыя кругі помсты і гневу прыгнечаных.

Выкарыстоўваючы прынцып кантрасту, сённяшні дзень (1920 год) аўтар малюе змрочнымі фарбамі ("чорныя гады", "дні жалобныя", "слёзы, кроў і смерць"), а тое, што

заўтра народ сустрэне "зару вялікай радасці людской", здаецца, не выклікае сумнення. Але чытачу, знаёмаму з папярэдняй творчасцю Пушчы, асабліва з вершамі цыкла "Асеннія песні", прасякнутымі "трывожным, шчымлівым прадчуваннем вялікае, бязмежнае бяды і пакуты, якую суджана будзе перажыць беларускаму народу, яго інтэлігенцы" (Л.Мазанік) цяжка паверыць у тое, што гэтая ўпэўненасць шчырая. Да 1930 года – года стварэння паэмы – Я. Пушчу неаднойчы даводзілася падвяргацца нападкам з боку вульгарызатарскай крытыкі і апраўдвацца ў сваёй "надзейнасці". Думаецца, у многім "Крывавы год" – больш "літаратурнае апраўданне", чым па-сапраўднаму мастацкі твор таленавітага і самабытнага паэта. Магчыма, якраз гэтым можна тлумачыць і такое рэзкае зніжэнне маральна-эстэтычнага пачатку ў паэме, калі ворагі ўяўляюцца як "бяххвостыя людаеды", якім паўстанцы дэкларуюць: "павыбіваем костачкі ўсе, патрушчым і шкілеты", "палушчыма паноў, як гнід", і пад.

Тым не менш, паэма ў ідэйна-тэматычным плане працягвае "Песню вайны" і "Цень Консула": у творы выяўляецца яшчэ адна іпастась несвабоды беларускага народа – ад панскай Польшчы хоць і не на такой філасофска-эстэтычнай вышыні, як у папярэдніх паэмах, але тут таксама гучыць пратэст супраць крыві, слёз, смерці і аптымістычная вера ў перамогу Жыцця і Свабоды.

Выяўленню ідэі свабоды мастацтва прысвечана паэма "Сады вятроў". Як і ў паэме У. Дубоўкі "І пурпуровых ветразей узвівы" (1929), праблема мастака і мастацтва вырашаецца тут праз дыялогі герояў. твора: Грыміцкага, у вершах якога жывуць "сады вятроў – настроі вольных песень", і рамесніка ў мастацтве Мярохі. Мяроха не разумее шуканняў "галоднае душы" сапраўднага паэта, яго лозунг: "Карысць, карысць ва ўсім". Мяроха цэніць "пахвалу толькі тых, хто можа дасць узнагароду" і не чытаўшы яго кніг. Узнёсламу, узвышанаму, нспакойнаму паэту-шукальніку Грыміцкаму супрацьстаіць занадта прагматычны і прыземлены Мяроха, таленту супрацьстаіць рамесніцтва.

Грыміцкі (нават прозвішча ў яго гучнае, грымлівае, звонкае) працягвае традыцыі тых паэтаў, "хто быў тварцом вялікіх слоў"; // "хто не згінаў пакорна плеч, // хто плыў у мора ў навалышцу, // каб радасць новую сустрэць". Мяроха ж вымярае, вылічвае, ці ўшануюць, ці ўпадабаюць яго "творы" высокапастаўленыя асобы, "якія цэняць характву".

Мярохі, па словах паэта, – смецце ў літаратуры, мастацтве ўвогуле, якое не так лёгка вымесці. Але адвечны канфлікт таленту і рамесніцтва, моцартаў і сальеры, шчырасці і прадажніцтва Я. Пушчы вырашае на карысць Грыміцкага. Будучыня і праўда, лічыць аўтар, за тымі, хто "і душой, і словам грэшным" заўсёды з родным народам і ісцінай, якімі б цяжкімі не былі іх шляхі. Як слушна заўважае М. Мішчанчук, у творы "набывае сімвалічнае значэнне 'вобраз колішняга блокаўскага сада – знака сапраўднай паэзіі, натхнення, якое непадуладна нейкай прымусовай сіле, з'яўляецца гарантам сапраўднай творчасці". Грыміцкі раіць і прагматычнаму Мяроху далучыцца да характву, сапраўднага мастацтва, якое навяваецца "вольным шумам вятроў" натхнення:

Схадзі ў сады вятроў, Мяроха,

Там жоўтыя лісты лятуць.

Схадзі, празаік мой не крохкі,

І памаліся характву.

Філасофска-эстэтычная пазіцыя Я. Пушчы – пакланенне Характву, што перамога войны і палітычны прыгнёт, сацыяльную заняволенасць і несвабоду ў мастацкай творчасці, таксама выяўляецца праз вобраз сада.

Паэмы Язэпа Пушчы перыяду "Узвышша" сведчаць аб глыбокім мастакоўскім роздуме над складанымі рэаліямі часу, гістарычным лёсам Айчыны, аб філасофскім асэнсаванні праблем жыцця і творчасці, якія балюча адгукаліся ў чуйным паэтавым сэрцы.

Яны "адлюстроўваюць найвышэйшую ступень адчування паэтам парушэння гармоніі ў свеце, страту боскага пачатку, час панавання сілаў зла і адначасова няўхільную веру аўтара ў вечнасць і незнішчальнасць Прыгажосці, Веры, Стваральнай моцы ачышчэння і адраджэння свету" (Г. Дасько).

Літаратура:

1. Адамовіч Ант. Беларускае літаратурна-мастацкае згуртаваньне "Ўзвышша" / Шляхам гадоў: Гісторыка-літаратурны зборнік. – Мінск, 1993.
2. Мішчанчук М. Язэп Пушча // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: У 4 т. Т. 2. – Мінск, 1999.
3. Дасько Г. Язэп Пушча: Станаўленне творчай індывідуальнасці: Аўтарэф. дыс. – Мінск, 1997.
4. Мазанік Л. Вяртанне паэта // Шляхам гадоў: Гісторыка-літаратурны зборнік. – Мінск, 1993.
5. Багдановіч І. Авангард і традыцыя: Бел. паэзія на хвалі нац. адраджэння. – Мінск, 2001.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ